

intressant om några forskare ville ta upp prästfruns roll under 1900-talet ur olika aspekter och bland annat behandla frågor om klass och kön beträffande prästfamiljerna.” Jag instämmer i sak till fullo med Hallgren, men vill dock tillägga att det finns åtminstone en avhandling på just detta tema, författad av undertecknad och med titeln *Sarons liljor? En etnologisk studie av prästfruars könskonstituering* (1996). Denna miss skall emellertid inte överskugga ett i övrigt informativt introduktionskapitel, som dessutom föregås av en karta över Växjö stift.

Såsom fallet ofta är med minnesskildringar av det här slaget, så minns skribenterna i första hand de ljusa stunderna, även om en del mörkare stråk (som bl.a. gäller personliga sorger) syns i vissa texter. Denna ”lyckotendens” återfinns f.ö. hos fler tillbakablickande prästbarn än dessa författare, med Ingmar Bergman som det sannolikt mest välkända undantaget. Här kan man naturligtvis ställa sig frågan om det är genren som kräver det – prästbarn bör enligt konventionen ha en lycklig, rik och kärleksfull uppväxt att se tillbaka på – eller om det helt enkelt handlar om den mer allmänmänskliga tendensen att vi gärna förgyller våra barn- och ungdomsminnen. Förmodligen är de lyckliga prästgårdsminnena ett resultat av bägge dessa faktorer.

Utsikt från prästgårdstrappan är resultatet av ett gediget arbete och tveklöst bidrar denna antologi till ytterligare kunskap om en försvinnande och försvunnen prästgårdskultur. Möjligen får man veta mindre om vad prästgårdskulturen betytt för samhället i ett större perspektiv (se Hallbergs förord) än man hoppats, även om vissa utblickar görs. Läsaren får desto fler inblickar i tidstypiska miljöer, när kyrkan och pastorsexpeditionen låg mitt i byn på ett helt annat sätt än idag, när kyrkan var en statskyrka och när många prästfamiljer bildade dynastier med ett ämbete som i praktiken så gott som ärvdes från far till son – för det var vid den här tiden söner det var fråga om. Kvinnor i prästämbetet fick Svenska kyrkan först på 1960-talet. Detta präglade prästbarnen i positiv eller ibland negativ riktning; jag vet det själv av egen erfarenhet. Jag hade dock önskat mig ett mer problematiserande genusperspektiv i texterna. Nu lyfts förvisso prästfruarnas ofta stora arbetsbörda och värdefulla insatser fram, men en fördjupad diskussion av vad dessa könsroller och arbetsuppgifter innebar hade varit givande. Ty nog gnisslade det i ett och annat genuskontrakt även hos prästen och prästfrun, men det ser man inte så mycket av i dessa texter och det är naturligtvis ingen primär

målsättning i boken. (Den av genusfrågor i prästfamiljen intresserade läsaren kan i förekommande fall bekanta sig med anmälares avhandling.)

En av bokens stora förtjänster är illustrationerna. Bildmaterialet är ofta hämtat ur privata fotoalbum och bidrar till att, tillsammans med texterna, ge läsaren en fläkt av den aktuella tidsandan. Inte minst omslagsbilden med två små finklädde barn på prästgårdstrappan är kongenial.

Avslutningsvis kan sägas att *Utsikt från prästgårdstrappan* är ett viktigt och läsvärt bidrag till den forskning och dokumentation, som berör den svunna prästgårdskulturen och prästfamiljernas villkor under några decennier i mitten av 1900-talet.

Birgitta Meurling, Uppsala

Källan i Slaka. En bok om svensk folkmusik.
Marie Länne Persson (red). Atremi, Mjölby
2014. 240 s., ill. English summary. CD.
ISBN 978-91-7527-083-8.

Aktuell bok som behandlar äldre uppteckningar av svensk folkmusik. Redaktör är balladsångerskan Marie Länne Persson, som också är huvudförfattare. Medförfattare är riksspelman Toste Länne samt docent Pável Nicklasson. Musikmaterialet har dels provenienser från Slaka, parallellt med andra närliggande trakter i närheten av Linköping. Även musik från andra områden tas upp, med främsta tonvikt på Östergötland inklusive delar av Småland. Innehållet lägger särskild vikt på uppteckningar utförda av eller förmedlade genom Johan Haqvin Wallman (1792–1853). Arkivmaterialet rörande Wallman har hämtats bl.a. ur Antikvariskt Topografiskt-Arkiv (ATA) och Linköpings stadsbibliotek/stiftsbibliotek (LSB).

I boken inryms ett flertal musikexempel med noter, sammanlagt 244. Ett drygt tjugotal förekommer dock som motsvarande dubletter eftersom de parallellt ryms inom olika kapitel. Märk också att Wallman nr 32 (Neckens polska) föreligger med två likadant numrerade exempel varav den ena är en bearbetning av Toste Länne (s. 187). Vidare har hela 84 tidigare offentliggjorts i Adolf Iwar Arwidssons (1791–1858) *Svenska fornsånger* (1834–42) och 50 i *Sveriges Medeltida Ballader* (1983–2001). Andra samlingar som använts, utöver Wallmans egen, är Wænerbergs och Rääfs. Drygt hälften av volymen består således av noter, antingen med eller utan sångtexter. Mängden

uppställt notmaterial gör att publikationen i första hand bör uppfattas som en utvidgad samling av musikalier än som en principfast vetenskaplig undersökning, även om det existerar genuina drag av det senare. I slutet finns därtill en summering på engelska. Som appendix medföljer en CD med nya inspelningar av folkmusik med kopplingar till titlar som behandlas i boken. Ett flertal musiker medverkar på skivan, bl.a. Länne Persson självt.

I första kapitlet porträtteras Wallman och dennes insatser som varande pedagog, upptecknare och vetenskapsman. Wallman var prästson och växte upp i Landeryd, Linköping och Slaka. Han studerade vidare i Uppsala och sysslade bl.a. med fornforskning och insamling av musik med folklig förankring. Han benämns ”Sveriges första arkeolog” trots att han numera knappast betraktas som en auktoritet inom just det området, på grund av fallenheten att kontextualisera det materiella ihop med det immateriella, vilket han förvisso inte var ensam om under första hälften av 1800-talet. Det är istället inom visforskningen Wallman vunnit respekt, trots att han möjligen står något i skuggan av mer omtalade personer som verkade under samma tid. Han skall symptomatiskt ha lämnat eftervärlden sjuk och utfattig, vilket ständigt förefaller vara flertalet idealisters slutliga lott, fast det omväxlande livsödet i sig kan motivera en mer utförlig forskning om hans insatser. I inledningen får vi också stifta bekantskap med ansedda potentater i Wallmans omgivning, som Musikaliska akademiens sekreterare Erik Drake (1788–1870) och stadsrevisorn Leonard Rääf (1786–1872), vilka delvis var samarbetspartners under angivna uppteckningsarbeten. Även Wallmans alumna och Linköpings stiftsbibliotekarie Lewin Christian Wiede (1804–1882) nämns, främst angående det manuskript som Wallmans syster Beata ska ha överlämnat till Wiede efter Wallmans död. Samlingen förtecknades inledningsvis av Wiede men var under en tid försvunnen. *Wallmans förlorade*, som den kallas, återfanns emellertid år 1960 i Linköpings skriftbibliotek av musikprofessorn Jan Ling (1934–2013) som vid detta tillfälle var doktorand. Följaktligen övergick samlingen till att betecknas *Wallmans återfunna* (se *ARV* 1960). I första avsnittet presenteras också de utnyttjade traditionsbärande mer detaljerat, t.ex. Greta Narberg (1772–1818) och Maja ”Månsan” Hansdotter (1756–1828).

Följande avsnitt handlar om de upptecknade melodiernas karaktär, vilka anses omfatta en märkbar bredd

och med skilda kulturella influenser. Melodistrukturerna tycks spänna från det enkla och närmast primitiva till det relativt komplexa, vilket redan Wallman ska ha poängterat. Detta faktum resulterade tydligtvis i en del tvister under upptecknings- och redigeringsarbetet, exempelvis gällande melodiernas frihet i förhållande till rytmen. Som redaktör för melodierna till uppteckningarna i *Wallmans förlorade* anses f.ö. förutnämnde Erik Drake ha spelat en betydande roll.

Vidare beskrivs och diskuteras sakkunnigt den *medeltida balladens* beskaffenhet och funktion; bl.a. föreligger tänkvärda förklaringar om allegorier mellan berättandet och inneboende bildframställningar. I detta sammanhang formuleras dock en något egendomlig idé vid jämförandet mellan olika balladbegrepp (s. 23). Det torde i detta avseende vara en grov förenkling att en bärande skillnad mellan en *medeltida ballad* och en *rockballad* är ”att textens berättelse [i den medeltida balladen] *inte* handlar om *mina* känslor, *inte* om *dig* och *mig*”. Samtidigt konstateras att den medeltida balladförlagans ”jag” företrädesvis är en ”reporter som förmedlar bilder av det som händer”. Med andra ord bedöms inte sångaren blanda in egna sinnesstämningar, utan närmast uteslutande fungera som en opartisk mellanhand av det narrativa. Var påträffas belägg för detta allmängiltiga påstående och vilken historisk, individuell eller kollektiv kontext åsyftas egentligen? Möjligen förekommer dylika beröringspunkter i ett par av de konstfulla men i viss mån provokativa illustrationer av Jenny Treece Jorup och Anna Heldorff som finns samlade under bokens påföljande avsnitt *Medeltida ballader i bild*. Ett målände exempel kan uppfattas i ”Necken” (Treece Jorup). Bilden förställer en rockmusiker med elgitarr iklädd hippiekläder från 1960-talet, stående framför en kvinna som kammar sitt hår, fast i en fornhistorisk bakgrundsmiljö.

Därnäst inrymmer volymen samtliga musikalier, införlivade i egna kapitel tillsammans med kortfattade introduktioner. I nämnd ordning: *Medeltida ballader*, *Låtar med sång och allvar* samt *Låtar till dans*, varav den senare är Toste Lännes bidrag till publikationen.

Boken avslutats med det välskrivna och underhållande kapitlet *Göternas folksång*. Detta är Påvel Nicklassons tillskott och ett av syftena är utan tvivel att förklara bakgrunden till skillnaderna mellan gårdagens och den moderna arkeologin, där den förra anses överdrivet litterär medan den senare är mer empirisk och bearbetande hårdvara. Ansatsen tycks samtidigt vara att öka förståelsen för den vetenskapliga diskurs

som Johan Haqvin Wallman och han samtida kollegor rörde sig i. Författaren använder sig av den kända *Blendalegenden* för att i princip förlöjliga några av äldre tiders akademiker och särskilt deras emellanåt anakronistiska förhållningssätt. Säkerligen är kritiken väl berättigad, även om han tycks vilja anstränga sig för att övertala läsaren om att legenden faktiskt inte är något annat än en amsaga utan verklighetsförankring. Den fascinerande legenden om Blenda med ursprung i Varend, berättar om en kvinna, närmast en småländsk amazon i någon diffus forntid, som först förleder danska krigare och sedan slår ihjäl dem med hjälp av sina medsystrar. Myten förefaller särdeles stark och detaljrik. Den uppträder i flera varianter och liknande uttryck kan påträffas i andra kulturer. Legendan har haft viss betydelse i äldre svensk folklöre, refererats till i förutvarande feministiska sammanhang samt använts för att försöka understryka upprinnelsen till kvinnors lika arvsrätt i just Varend. Ursprungligen lär den ha uppdiktats av Petter Rudebeck (1660–1709), eventuellt utifrån delar av lokala berättelser. Nicklasson skriver vidare om hur legenden skulle användas som förlaga till en svensk nationalhymn, ett samarbete mellan Johan Adlerbeth (1785–1844), Esaias Tegnér (1782–1846) och just Johan Haqvin Wallman. Melodin skulle vara densamma som till Götiska förbundets

signatur *Göterna fordomdags drucko ur horn*. Texten till denna signatur är bevarad men melodin anses nu förlorad, även om den på sin tid tycks ha varit allmänt bekant. Nu blev det uppenbarligen inget av projektet med att skapa en nationalhymn, kanske lite trist då kulturarvet kunde ha berikats med ytterligare en förgången melodi.

Källan i Slaka är bitvis både informativ och underhållande. Redaktionens avsikt förefaller ha varit att sammanställa en bok som simultant kan betraktas som populär och vetenskaplig (läs: inte *enbart* populärvetenskaplig); under förekommande omständigheter en tämligen knepig uppgift som enligt min uppfattning kan ha svårt att nå ända fram. I de avsnitt där ambitionen är tydligt metodisk blandas goda föresatser med rena spekulationer invid spänningssökande formuleringar med drag av mysticism, även om motsvarande scenframställningar visserligen kan kännas befriande också i en stringent och systematisk dialog. Det är tydligt att redaktören har ett starkt känslomässigt förhållande till ämnet. Annars blir det samlade resultatet obestridligt en behaglig och lockande bok som gjord för att hämta musikalisk inspiration från, att sjunga och spela ur samt att lyssna till.

Patrik Sandgren, Lund